

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДІЄЗДАТНОСТІ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Попов Євген Олександрович

*аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін та статистики
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Цивільне право, як будь-яка галузь права, складається з правових норм, спрямованих на регулювання суспільних певних суспільних відносин. Коло відносин, регульованих нормами громадянського права, широке і включає як майнові, і немайнові відносини.

У частині першій статті 30 ЦК України міститься традиційне поняття цивільної дієздатності, а саме: «це здатність громадянина своїми діями набувати та здійснювати цивільні права, створювати для себе цивільні обов'язки та виконувати їх, а також мати цивільно-правову відповідальність» [4].

На сьогоднішній день у науці цивільного права існує багато тлумачень даного елемента. Так, у літературі зазначається, що дієздатність є визнаною законом здатністю особи своїми діями здійснювати свою правоздатність, тобто набувати прав та обов'язків, реалізовувати їх, змінювати чи припиняти, розпоряджатися ними.

На думку О. В. Дзери: «у зміст дієздатності входить здатність укладати правочини, деліктоздатність (цивільна відповідальність), і навіть здатність здійснювати інші правомірні дії» [2].

Окремі наковці дійшли висновку, що: «дієздатність, за змістом законодавця, маючи значення для всього цивільного права, насправді охоплює лише здатність до здійснення правомірних дій – правочинів» [5], а на думку інших науковців: «зміст дієздатності містить у собі кілька здібностей: здатність громадянина своїми діями набувати цивільні права та створювати собі цивільні обов'язки; здатність самостійно здійснювати цивільні права та виконувати обов'язки; здатність нести обов'язок за цивільні правопорушення» [3, С. 41-44].

Визначимо, що дієздатність особи у цивільному праві є переважно однією з історичних правових конструкцій, що мають свої характерні риси та особливості, тому чітка регламентація та конкретизація особливостей вказаного елемента дозволяють фізичним особам, тобто суб'єктам цивільних відносин, повною мірою реалізовувати свої права, за умови задоволення своїх потреб, і захищаючи свої інтереси.

Звертаючись до цивільно-правової характеристики, можна стверджувати, що дієздатність: це здатність особи набувати та здійснювати цивільні права за допомогою своїх дій; здатність створювати собі цивільні обов'язки, і виконувати їх.

Вищенаведене розкриває безпосередньо динаміку цивільних правовідносин, що у свою чергу відрізняє її від правоздатності (закріплює наявність прав та обов'язків). Будучи практичною реалізацією всіх тих закріплених за громадянином прав, дієздатність дозволяє йому бути дійсним суб'єктом цивільного права.

Норми ЦК України дають змогу виділити такі види цивільної дієздатності: повна дієздатність; часткова дієздатність; обмежена дієздатність; недієздатність [6].

Зазначимо, що у всіх країнах момент виникнення повної цивільної дієздатності залежить від досягнення особою певного віку та стану як психічного, так і фізичного здоров'я. В Україні закріплено наступну градацію: вік досягнення повної дієздатності відзначений з 18 років, при цьому, у разі якщо особа виявила бажання займатись підприємницькою діяльністю, і досягла шістнадцяти років, то їй також може бути надана повна цивільна дієздатність; неповна дієздатність – з 14 до 18 років; часткова дієздатність особи, яка не досягла чотирнадцяти років.

Дієздатний громадянин (фізична особа) може самостійно та особисто укладати договори, розпоряджатися власністю, видавати доручення, вчиняти інші юридичні дії, що забезпечує йому можливість брати активну участь в економічному обігу, підприємницькій та іншій діяльності, реалізації своїх майнових прав, насамперед права власності, а також особистих немайнових прав [1, С. 1-6]. При цьому всі інші учасники цивільних відносин завжди можуть розраховувати на застосування заходів цивільної відповідальності до дієздатного суб'єкта, який порушив зобов'язання або завдав майновій шкоди за відсутності договірних відносин.

Отже, враховуючи наукові позиції, та визначенням дієздатності у науковій літературі, визначальним у понятті «дієздатності» є словосполучення «здатність діяти» – самостійно, активно, мати власну позицію, адекватно оцінювати свої дії та їх наслідки. Це можливо за наявності достатнього рівня свідомості та волі. Особи, які не досягли необхідного рівня свідомості (за віком) або втратили його (визнані судом недієздатними), не здатні власними діями набувати прав, обов'язків та нести цивільну відповідальність.

Таким чином, володіти дієздатністю це мати здатність особисто своїми діями здійснювати різні юридичні дії: укладати договори, видавати довіреності тощо, а також відповідати за заподіяну майнову

шкоду (пошкодження або знищення чужого майна, заподіяння шкоди здоров'ю тощо) невиконання договірних та інших обов'язків. Водночас, дієздатність включає, перш за все, здатність до вчинення правочинів (спроможність) і здатність нести відповідальність за неправомірні дії (деліктоздатність).

Крім того, дієздатність юридично забезпечує активну участь особи у господарській, політичній та інших видах діяльності, у цивільних відносинах, а також забезпечує реалізацію майнових прав, насамперед права власності, а також особистих немайнових прав.

Необхідно підкреслити, що зміст дієздатності фізичних осіб перебуває у тісному взаємозв'язку зі змістом правоздатності. Можна стверджувати, що правоздатність – необхідна передумова виникнення прав і обов'язків і, їхньої реалізації (тобто дієздатності).

Як уже згадувалося вище, дієздатність особи це можливість останніх набувати та здійснювати свої права та обов'язки власними діями. Очевидно, що ця можливість не безмежна, а обмежена рамками закону. Втручання закону у зміст дієздатності є одним із ефективних способів регулювання державою цивільно-правових відносин. Тому не випадково заради більш гнучкого правового регулювання відносин за участю осіб, які не здатні усвідомлювати свої дії, законодавець запроваджує такі поняття як повна та обмежена дієздатність, а також допускає визнання громадян недієздатними.

Література:

1. Бек, У. П. Цивільна правоздатність та дієздатність фізичної особи як учасника цивільних відносин. Академічні візії, (25) 2023. С. 1-6. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/715> с. 1-6

2. Дзера О.В., Кузнецова Н.С., Майданик Р.А. Цивільне право України : підручник. Особлива частина. – К. : Юрінком Інтер, 2014.

3. Марцалов М.Ю. Зміст цивільної дієздатності фізичної особи: правові питання. Реформування законодавства і державних інституцій. Запоріжжя. 2021. С. 41-44

4. Цивільний кодекс України від 04.02.2019 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

5. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с.

6. Цивільне право України: навчальний посібник; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.